

SUN'IY INTELLEKT TERMINOLOGIYASIDA O'ZLASHGAN
SO'ZLARNING LINGVISTIK TAHLILI

Mo'minova Cho'lponoy Abdulvohidovna
University of economics and pedagogy NOTM
O'zbek va rus tili kafedrası assistenti Valilayeva
Madinaxon Xayotillo qizi FTÖ- 03 guruh

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt sohasiga oid terminlarning o'zbek tiliga o'zlashish jarayoni, ularning manbalari hamda fonetik, morfologik va semantik moslashuv xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda asosan ingliz tilidan kirib kelgan sun'iy intellekt terminlari misolida o'zlashgan so'zlarning til tizimidagi o'rni, ularning ilmiy va ommaviy nutqdagi qo'llanishi yoritiladi. Shuningdek, terminologik birliklarning me'yoriy qo'llanishi bilan bog'liq muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari haqida ilmiy xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, terminologiya, o'zlashgan so'zlar, lingvistik moslashuv, inglizcha terminlar, o'zbek tili.

Globalashuv jarayoni va axborot texnologiyalarining jadal rivoji zamonaviy fan va texnika terminologiyasining jadal yangilanishiga olib kelmoqda. Xususan, sun'iy intellekt (SI) sohasi bugungi kunda eng tez rivojlanayotgan ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib, u bilan bog'liq terminlar turli tillarga, jumladan, o'zbek tiliga ham faol kirib kelmoqda. Bu terminlarning aksariyati ingliz tilidan o'zlashgan bo'lib, ularning o'zbek tiliga moslashuvi muhim lingvistik masala sifatida namoyon bo'lmoqda.

Sun'iy intellekt terminlarining o'zlashuvi nafaqat lug'aviy boylikning ortishiga, balki terminologik tizimning shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mazkur terminlarning tilshunoslik nuqtayi nazaridan tahlili dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot materiali va metodlari

Tadqiqot materiali sifatida sun'iy intellektga oid ilmiy adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar, elektron manbalar hamda ommaviy axborot vositalarida uchraydigan terminlar tanlab olindi. Tadqiqot jarayonida tavsifiy, qiyosiy-tahliliy va semantik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Sun'iy intellekt terminlarining o'zlashish manbalari

Sun'iy intellekt terminologiyasining asosiy manbai ingliz tili hisoblanadi. Buning sababi, sun'iy intellekt texnologiyalari, dasturlash tillari va ilmiy izlanishlarning asosiy qismi ingliz tilida olib borilishidir. Artificial intelligence, machine learning, deep learning, neural network, data, algorithm kabi terminlar o'zbek tiliga to'g'ridan-to'g'ri yoki tarjima yo'li bilan kirib kelgan.

O'zlashish jarayoni quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

to'liq o'zlashuv: algoritm, model, platforma;

tarjima orqali o'zlashuv: sun'iy intellekt, mashinali o'rganish, chuqur o'rganish;

aralash shakl: neyron tarmoq, ma'lumotlar bazasi.

O'zlashgan terminlarning lingvistik xususiyatlari

Fonetik moslashuv

Ingliz tiliga xos tovushlar o'zbek tilining fonetik me'yorlariga moslashtiriladi.

Masalan, neural so'zi neyron, network esa tarmoq yoki network shaklida qo'llanadi.

Morfologik moslashuv

O'zlashgan terminlar o'zbek tilining grammatik qo'shimchalarini qabul qilib, til tizimiga moslashadi: algoritmlar, modelni, platformada.

Bu holat terminlarning nutqda faol ishlatilayotganini ko'rsatadi.

Semantik moslashuv

Ba'zi terminlar dastlab faqat tor soha doirasida qo'llanilgan bo'lsa, hozirda umumiy nutqda ham faol ishlatilmoqda. Masalan, intellekt, tarmoq, model kabi so'zlar kundalik nutqda yangi ma'no qirralarini kasb etgan.

Terminologik muammolar va yechimlar

Sun'iy intellekt terminologiyasida quyidagi muammolar mavjud:

bir terminning bir necha variantda qo'llanishi;

chet til shaklining me'yorlanmagan holda ishlatilishi;
o'zbekcha muqobillarning yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi.
Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun:
yagona terminologik standartlarni ishlab chiqish;
o'zbekcha muqobillarni ilmiy muomalaga kiritish;
terminlarni til me'yorlari asosida qo'llash zarur.

Xulosa

Sun'iy intellekt terminologiyasidagi o'zlashgan so'zlar o'zbek tilining zamonaviy rivojlanish bosqichini aks ettiradi. Ularning fonetik, morfologik va semantik jihatdan moslashuvi tilning ichki imkoniyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. Terminlarning me'yoriy va izchil qo'llanishi ilmiy nutqning aniqligi va ravonligini ta'minlaydi. Shu bois sun'iy intellekt terminlarini lingvistik jihatdan o'rganish va tartibga solish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, S. A. *O'zbek tili terminologiyasi masalalari*. — Toshkent: Fan, 2018.
2. Madvaliyev, A. (tahr.). *O'zbek tilining izohli lug'ati*. 5 jildlik. — Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
3. Rahmatullayev, Sh. *Hozirgi o'zbek adabiy tili*. — Toshkent: Universitet, 2019.
4. Yo'ldoshev, M. *Ilmiy matn va terminologiya muammolari*. — Toshkent: Akademyashr, 2020.
5. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. — Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
6. Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. *An Introduction to Language*. — Boston: Cengage Learning, 2018.
7. Russell, S., Norvig, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. — New Jersey: Pearson Education, 2021.

8. Jurafsky, D., Martin, J. H. *Speech and Language Processing*. — Stanford University, 2022.
9. ISO 704:2009. *Terminology work — Principles and methods*.